

KAFDAĞI

Cilt:3, Sayı:2, Aralık 2018, 185-188

Gönderim Tarihi: 26.08.2018

Kabul Tarihi:24.10.2018

**CEYLAN, A. - CEYLAN, N., DOĞU'NUN SÖNMEYEN YILDIZI
AKÇAKALE VE ÇILDİR ARAŞTIRMALARI, ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
YAYINLARI, ERZURUM, 2018, 253 S.**

Ayşe Nur MORKOÇ

Dr. Öğr. Üyesi, Trakya Üniversitesi
aysenur_morkoc@hotmail.com

Çalışmanın Türü: Kitap Tanıtım

Prof. Dr. Alpaslan CEYLAN'ın başkanlığında, 1998 yılından itibaren Erzincan, Erzurum, Kars, Ardahan ve Iğdır illerinde yürütülen ve benim de üyesi olduğum ekip tarafından, 50.784 km²'lik bir sahada, 36 ilçe ve 2114 köyde yüzey araştırmaları gerçekleştirilmiştir.

Yapılan yüzey araştırmaları sonucunda 267 kale, 87 höyük, 87 yerleşme, 36 mezarlık alanı, 26 kaya mezarı, 13 su göleti, 8 obsidyen merkezi, 2 kaya basamaklı su tüneli ve 1 maden ergitme sahası tespit edilmiştir. Çalışma bölgesinde, kaya panoları ile birçok kültür mirası ve mimari yapı tespit edilmiştir. Araştırmalar sırasında 385 Sit alanı, 190'm üzerinde anıt kayıt altına alınmıştır. Arazi çalışmaları sırasında yaklaşık 485.000 km yol kat edilerek 500.152 fotoğraf, 7200 dia ve 1.8 TB video çekimi yapılmıştır. Çalışmaların laboratuvar kısmında ise 1352 mimari çizim ve 20 bine yakın materyal çizimi yapılmıştır. Araştırmalardan elde edilen veriler pek çok bilimsel çalışmaya temel olmuştur. Bu verilerin değerlendirilmesiyle 18 yüksek lisans ve doktora tezi, 12 kitap ve 125 makale yazılmıştır. Yine ekip üyeleri 65 sempozyuma katılmış, 152 konferans vermiş ve 6 sergi açmıştır.

Yüzey araştırmaları sonucunda 5 ilde tespit edilen kaleler, 5 cilt halinde yayımlanmıştır. Bu kitapların birincisi, Doğu Anadolu coğrafyasına ve Eskiçağ'dan başlayarak günümüze kadar bölge tarihine hâkimiyetleriyle tanınan Prof. Dr. Alpaslan CEYLAN ve Dr. Öğr. Üyesi Oktay ÖZGÜL tarafından yayına hazırlanan *Eskiçağ'da Iğdır Kaleleri* isimli kitaptır. Prof. Dr. Alpaslan CEYLAN - Doç. Dr. Nezahat CEYLAN tarafından yayına hazırlanan *Doğu'nun Sönmeyen Yıldızı Akçakale ve Çıldır Araştırmaları* isimli kitap bu serinin ikinci kitabıdır. Ardahan ve çevresinde yapılan çalışmaların az sayıda olmasından dolayı hocalarımız tarafından bilim

dünyasına kazandırılan bu kitap, bu konuda ki eksikliğin giderilmesi açısından büyük bir öneme sahiptir.

Kitap içindekiler, önsöz, giriş, intoduction bölümleriyle başlar. Daha sonra Ardahan Coğrafyası, Çıldır Tarihi, Çıldır Bölgesi'nde Yapılan Yüzey Araştırmaları ve Akçakale (Alpaslan) Adası Kazıları bölümleriyle devam eder. Sonuç kaynakça ve izin listesi ile kitap sona erer.

Ardahan Coğrafyası bölümünde Ardahan ilinin matematik konumu, Türkiye coğrafyasında ki yeri, fiziki sınırları, topografyası ve nüfusu hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir. Ayrıca Ardahan ilindeki göç olgusu üzerinde durularak, ilin sosyo-ekonomik yapısı değerlendirilmiştir.

Bu bölümde yer alan Çıldır coğrafyası başlığında ilçenin coğrafi konumu, iklimi, fiziki özellikleri anlatıldıktan sonra toprak yapısına yer verilmiştir. Çıldır ilçesinde bölge için önemli akarsu ve göllerin bulunması ilçenin önemini ayrıca artırmıştır. Bölgenin Eskiçağ tarihine hâkim olan yazarlar, Çıldır'da yer alan yol güzergâhlarını da bu başlık altında ayrıntılı bir şekilde değerlendirmişlerdir. Anadolu'yu Kafkaslar'a bağlayan önemli kavşaklardan biri olan Çıldır'dan geçen ve Urartu döneminde yoğun olarak kullanılan bu yolların, prehistorik çağlardan günümüze kadar gelen süreçte kullanıldığını ifade etmişlerdir.

Çıldır ilçesinin hidrografyasına geniş bir yer ayıran yazarlar ilçede bulunan Aktaş Gölü, Çıldır Gölü, Ayı Gölü, Karagöl (Vakla Gölü), Balık Gölü, Ayaz Göl, Sagra'nın Gölleri, Davar Göl ve Arile (Balık) Gölü'nün coğrafi özelliklerini ayrıntılı bir şekilde anlatarak bölge için önemini vurgulamışlardır.

Yine bu bölüm altında yer alan Çıldır adı başlığında Çıldır adının anlamı ayrıntılarıyla açıklanmıştır. Yazarlar; Çıldır adının menşei hakkında üç görüş bulunduğunu ifade etmektedirler. Birinci görüşe göre, Çavuldur/Çavuldar/Çuvaldar adlı Oğuz boyundan Değişmeler uğrayarak Çıldır adını almıştır. İkinci görüşe göre, “düz ovanın yükselen yerleri” anlamına gelen Çavuldar kelimesinin manasına uygun olarak coğrafi konumundan dolayı bu adla anılmaktadır. Üçüncü görüşe göre ise, Türkçede kullanılan “parlak” anlamındaki “Çıldır” adı önce göle verilmiş, daha sonra da yerleşme adını gölden almıştır.

Çıldır tarihinin anlatıldığı kitabın ikinci bölümünde Paleolitik Çağ'dan itibaren yerleşme gören Çıldır'ın sırasıyla Neolitik, Kalkolitik, Tunç ve Demir Çağları'nda ki durumu ayrıntılı olarak anlatılmıştır. Urartu Devleti döneminde Çıldır'ın durumu ve sonrasında bölgede ki İskit ve

Kimmer hâkimiyetlerine yer verilmiştir. Daha sonra Med, Pers, Roma, Part ve Sasani hâkimiyetinin görüldüğü Çıldır bölgesinde Bizans ve Sasani mücadelelerine sahne olduğu yine bölgede, Selçuklu hâkimiyeti ile birlikte varlıklarını güçlendiren Oğuz boylarından Karapapaklar ve bu boydan gelen Terekemelerin günümüze kadar bölgenin temel taşları olduğu ifade edilmektedir. Yazarlar kronolojiyi takip ederek Çıldır'ın Anadolu Selçukluları, İlhanlılar, Karakoyunlular ve Akkoyunlular'ın hâkimiyetine girdikten sonra Osmanlı-Safevi mücadeleleri döneminde bir müddet Gürcülerin hâkimiyetinde kaldığını da anlatmaktadır. Daha sonra Osmanlı egemenliğine geçen Çıldır'da "Çıldır Eyaleti" kurulduğu, 1828-29 tarihinde yapılan Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Çıldır bölgesinin Rusların eline geçtiği, 1829 yılında yapılan Edirne Antlaşması ile Osmanlılarda kaldığı ayrıntılarıyla verilen bilgiler arasındadır. Son olarak Çıldır'ın, 16 Mart 1921'de yapılan Moskova Antlaşması ile Türkiye topraklarına katıldığı ifade edilmiştir.

Çıldır bölgesi yüzey araştırmaları başlığında bölgede yapılan çalışmaların K. KÖKTEN tarafından 1940 yılında başlatıldığı, F. KIRZIOĞLU tarafından çalışmalar yapıldığı ifade edilmektedir. Yine bu bölümde, M. ÖZSAİT'in önerisi ve teklifiyle 2002 yılında Hocamız A. CEYLAN'ın bilimsel başkanlığında başlanan Ardahan-Çıldır bölgesi yüzey araştırmaları sonucunda tespit edilen arkeolojik merkezler ve bu merkezlerden elde edilen arkeolojik veriler ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir. Tespit edilen kaleler, yerleşmeler, höyükler, nekropol ve kurganlardan elde edilen veriler aktarılmıştır. Bu merkezlerden elde edilen mimari yapı kalıntılarının fotoğrafları ve çizimleri yapılmış, keramik buluntularının hem fotoğrafları çekilmiş hem çizimleri yapılarak eklenmiştir. Görsel olarak zengin malzemelerin kullanıldığı bölüm okuyucu için ilgi çekici olacaktır.

Akçakale (Alpaslan) Adası kazıları bölümünde ise adanın tarihlendirilmesi ve bölgede daha önce yapılan çalışmalar anlatılarak kazı sezonunda yapılan çalışmalar ayrıntılı olarak okuyucularla paylaşılmıştır. Bu bölümde de yapılan kazı çalışmalarında tespit edilen verilerin fotoğraf ve mimari çizimleri görsel olarak kitabı zenginleştiren öğeler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kitabın sonuç bölümünde ise genel bir değerlendirme yapılarak, kazı sonuçlarının ortaya koyduğu ve koyacağı yeni bulgulara göre, ulusal ve uluslararası sempozyum, panel, konferans, seminerler ile dünya arkeolojisi için Akçakale Adası'nın Anadolu'daki önemine yeniden dikkat çekilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Ardahan ilinin tarihi ve arkeolojik araştırmalarına ışık tutan bu kitap bölgenin erken tarihini aydınlatmada önemli bir eser olma niteliği taşımaktadır. Ayrıca kitapta yer alan Çıldır Başköy Kaya Resimleri Anadolu tarihinde erken dönem Türk izlerini takip etmemiz açısından oldukça önemli arkeolojik belgelerdir. Kitap, bu açıdan da bir başucu kaynağıdır.